

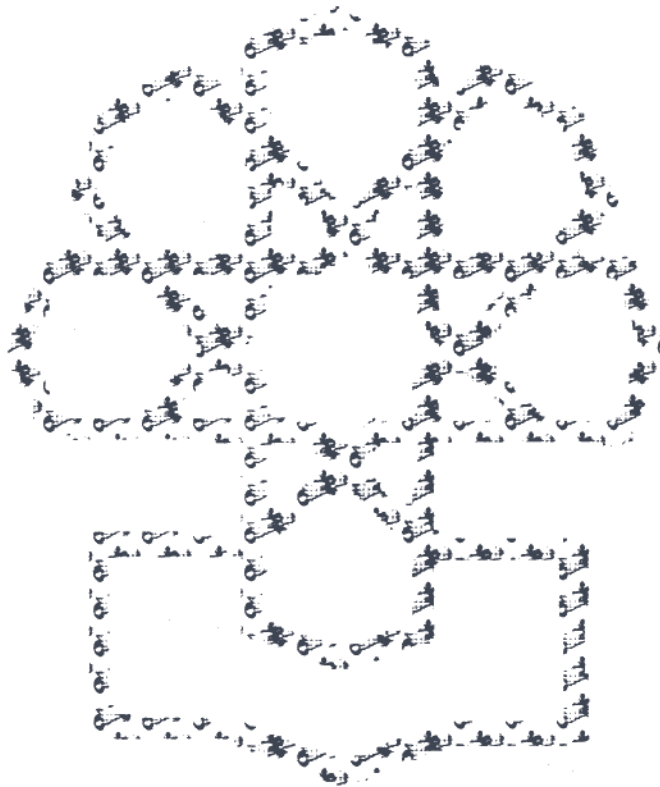
فصلی در باب فرهنگ و تهاجم فرهنگی

۹ و ۸ و ۷۸

۱۷ و ۱۳ و ۱۳۰۱

۱۳۰۱ و ۱۳۰۲

۱۳۰۲

معاونت پژوهشی

اردیبهشت ۱۳۷۶

کار: گروه (۱) خدمات پژوهشی

مرکز پژوهش‌ها، شورای اسلامی

کتابخانه و مرکز اسناد

شماره: ۵۵۶۳

۷۶/۳/۱۲

کد گزارش: ۱۱۰۲۳۵۲

فصلی در باب فرهنگ و تهاجم فرهنگی

کد گزارش: ۱۱۰۲۳۵۲

مقدمه

فرهنگ، میراث تاریخی اعم از مادی و معنوی است که مجموعه‌ای از ارزش‌ها و عقاید، افکار و اندیشه‌ها، علم و ادب، هنر و معرفت، گرایش‌ها و بینش‌ها، آداب و رسوم و عناصر سازنده شخصیت و اخلاق انسان را در بر می‌گیرد. «فرهنگ اسلامی به معنای ادب، خصال، علم، اخلاق و به معنای عام آن محاسن امور می‌باشد و از مختصات انسانی بوده و او آن را از شرایط محیطی و پدیده‌های تاریخی و آرمان‌های مطلق و نسبی و برداشتی که از جهان‌بینی دارد و نیز از موقعیتی که در مقطعی از گذرگاه تاریخ دارا می‌باشد و کوشش‌هایی که برای هماهنگ ساختن قوانین و اصول ثابت و رویدادهای متغیر به عمل آورده باشد، برای خود فراهم می‌سازد»^۱.

فصل اول: مروری بر شاخص‌های فرهنگی

مطالعات بر روی حیات فرهنگی ملت‌ها در دامنه‌ای گسترده، اهمیت فراورده‌ها و تولیدات صنایع فرهنگی را روشن کرده است. تجهیزات فرهنگی که برای ایجاد تغییر در زندگی فرهنگی جوامع به کار می‌رود زحمت بشر برای به دست آوردن نیازهای اوقات فراغت‌اش را کم کرده است.

انستیتوهای فرهنگی با کمک دولت‌ها، با برپایی نمایشگاه‌های موقت، فراورده‌های فرهنگی اقصی نقاط دنیا را در داخل کشور به معرض دید عموم قرار می‌دهند.

یک فیلم بلند سینمایی به راحتی توسط چندین میلیون بیننده در سراسر دنیا رویت می‌شود.

یک کتاب در میلیون‌ها جلد در دسترس مردم دنیا قرار می‌گیرد.

ارتباط الکترونیکی ضبط و پخش رسانه‌ها در زمینه فرهنگی به کلی دگرگون شده است و افزایش اختراعات و گسترش تکنولوژی جدید در بخش‌های ماهواره، تلویزیون و شبکه‌های اطلاع‌رسانی نظیر اینترنت موجب تغییر شدید در سیستم فعلی ارتباط فرهنگی شده است.

دستیابی به واقعیت‌های فرهنگی جامعه مشکل تراز پیدا شدن شرایط موجود اقتصادی و سیاسی است. شاخص‌های عمده فرهنگی به همراه اطلاعات و آمار جنبی دیگری نظیر میزان جمعیت، وضعیت اقتصادی و... از مواردی هستند که مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

خدمات تولیدی و مصارف فرهنگی، هزینه سرانه فرهنگی کشور، مبادلات کالاهای فرهنگی، انتشارات و مطبوعات، آموزش و سواد و نظایر اینها مجموعه‌ای از شاخص‌های فرهنگی هستند که معمولاً برای

روشن شدن وضعیت فرهنگی هر کشور مورد سنجش قرار می‌گیرند. بررسی شاخص‌های فرهنگی نه تنها برای تنظیم فرضیه‌ها و روشن شدن جایگاه فعلی دارای اهمیت است بلکه موجب کسب اطلاعات لازم و فراهم آوردن زمینه برای اخذ تصمیمات مناسب فرهنگی می‌باشد. در زمان مادرک جریان حیات فرهنگی و پیش‌بینی‌های آینده ضروریست و می‌بایست از چشم‌اندازهای آینده تا حدود زیادی مطلع گردید.

بررسی شاخص‌های فرهنگی از ابعاد دیگر نیز دارای اهمیت می‌باشد. به عنوان مثال بررسی این شاخص‌ها، می‌تواند بر آوردگر خوبی از میزان عملکرد و خروجی دستگاه‌های فرهنگی کشور باشد.

۱-۱-۱- جراید

اریاب جراید بر این اعتقادند که فرهنگ مکتوب که انتشار مجلات و روزنامه‌ها از این دست‌اند. به عنوان یک شاخص در توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی یک کشور نقش انکارناپذیری دارند. زیرا روزنامه‌ها و مجلات زمینه برخورد آرا و افکار را در جامعه پدید می‌آورند.

در کشور ما خوشبختانه در سال‌های اخیر، علی‌الخصوص همزمان با برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و شکوفایی سازندگی جراید رشد قابل توجهی داشته‌اند.

تعداد روزنامه‌های یومیه تقریباً دو برابر شده و تعداد زیادی مجله و نشریه ادواری در ایران چاپ و منتشر می‌گردد. در این قسمت بعضی از مشخصه‌های مربوط به روزنامه‌ها و نشریات ادواری به صورت مقایسه‌ای ارائه می‌گردد.

جدول ۱- تعداد و تیراژ روزنامه‌ها و مصرف کاغذ سالانه در ایران و چند کشور منتخب جهان

کشور	موضوع	تعداد روزنامه (سال ۱۹۹۲)	تیراژ تخمینی (سال ۱۹۹۲)		مصرف کاغذ برای روزنامه‌ها (سال ۱۹۹۳)		مصرف کاغذ در سایر امور چاپ و نوشتار (سال ۱۹۹۳)	
			کل (در هزار)	به ازای هر ۱۰۰۰ نفر (کیلوگرم)	کل (تن)	به ازای هر ۱۰۰۰ نفر (کیلوگرم)	کل (تن)	به ازای هر ۱۰۰۰ نفر (کیلوگرم)
فرانسه		۷۷	۱۱۶۹۵	۲۰۵	۷۴۲۳۹۴	۱۲۹۰۹	۳۳۷۱۲۹۱	۵۸۶۲۳
آلمان		۳۵۷	۲۵۹۵۲	۳۲۳	۲۱۰۷۵۲۹	۲۶۰۶۵	۵۰۲۲۶۵۰	۶۲۱۱۸
انگلستان		۱۰۱	۲۲۱۰۰	۳۸۳	۱۹۳۲۳۰۳	۳۳۳۵۹	۳۱۰۵۴۴۴	۵۳۶۱۲
ایتالیا		۷۸	۶۰۶۸	۱۰۶	۵۴۹۳۹۹	۹۶۱۷	۲۶۵۱۳۰۴	۴۶۴۱۱
روسیه		۳۳۹	۵۷۳۶۷	۳۸۷	۴۷۱۰۳۶	۳۱۸۸	۶۷۹۸۳۹	۴۶۰۱
ژاپن		۱۲۱	۷۱۶۹۰	۵۷۷	۳۴۰۷۷۵۶	۲۷۳۶۴	۹۳۳۶۶۳۳	۷۴۹۷۱
کره جنوبی		۶۳	۱۸۰۰۰	۴۱۲	۸۷۹۸۸۴	۱۹۹۳۸	۹۹۲۷۱۷	۲۲۴۹۵
مالزی		۳۹	۲۲۰۰	۱۱۷	۱۷۲۶۷۳	۸۹۷۱	۳۳۷۰۵۹	۱۷۵۱۲
جمهوری اسلامی ایران		۱۳	۱۲۵۰	۲۰	۱۱۸۸۰	۱۸۵	۱۲۶۸۴۵	۱۹۷۷
ترکیه		۳۹۹	۴۰۰۰	۷۱	۳۹۰۸۶۰	۶۵۵۸	۳۱۸۴۶۷	۵۳۴۴
پاکستان		۲۷۴	۸۰۹	۶	۷۱۵۴۲	۵۳۸	۱۰۴۷۲۶	۷۸۴
کویت		۹	۴۸۰	۲۴۸	۱۷۵۹۳	۹۹۱۲	۲۲۷۱۵	۱۲۷۹۷
مصر		۱۶	۲۴۲۶	۴۱	۳۸۶۴۱	۶۴۱	۲۰۴۰۵۰	۳۳۸۳

مأخذ: 1995, UNESCO, "Statistical Yearbook"

چنانکه ملاحظه می‌شود از نظر تعداد روزنامه‌ها و تیراژ سرانه در بین کشورهای انتخاب شده از وضع خوبی برخوردار نیستیم. البته هر چند که در چند سال اخیر تحولی در این زمینه ایجاد گردیده است و رشد خوبی داشته‌ایم ولی هنوز هم با متوسط کشورهای توسعه یافته بسیار فاصله داریم و حتی نسبت به کشور ترکیه که از بسیاری جهات مشابهت داریم فاصله زیادی در این زمینه وجود دارد. البته در این مورد از کشور پاکستان وضع مناسب‌تری داریم.

در مورد کاغذ برای روزنامه و کاغذ برای موارد چاپی نیز متأسفانه هنوز وضع مطلوبی نداریم. نتیجه‌ای که از این جدول گرفته می‌شود این است که علی‌رغم پیشرفت‌های سال‌های اخیر هنوز هم مردم مانس و الفت لازم را با مطبوعات پیدا ننموده‌اند. گران شدن قیمت جراید در چند سال اخیر (تا ۱۰ برابر در ظرف پنج سال گذشته) شاید یکی از عوامل عدم استقبال مردم می‌باشد. جا دارد که با تمهیداتی نظیر پرداخت یارانه به جراید، زمینه‌های روی آوردن بیشتر مردم به این کالای فرهنگی را فراهم آورد.

۱-۲- صنعت کتاب و کتابخانه

برای قرن‌های متمادی، کتاب به عنوان یک صنعت مطلوب فرهنگی محسوب می‌شد. با رشد صنعت و تنوع وسایل ارتباط جمعی این صنعت دچار رکود گردید. در سال‌های جاری، امکانات گسترده عرضه اطلاعات به وسیله تلویزیون و ماهواره و شبکه‌های پیام‌رسان و کتابخانه‌های الکترونیکی و دیسک‌های اطلاع‌رسانی مزبور در اختیار جهانیان قرار گرفت و کتابخانه‌ها به صورت محل ترمینال کامپیوترها، بانک‌های اطلاعاتی و

تسهیلات الکترونیکی درآمده است. این تحولات خود به خود رکودی در صنعت کتاب ایجاد خواهد نمود. البته با محاسبات دقیق و برنامه‌ریزی می‌توان زوری برخورد نمود که این امر نه تنها باعث رکود در کتاب‌خوانی نشود، بلکه موجبات رونق کتاب خواندن و مطالعه فراهم آید. اما با نگاهی به وضعیت موجود و آمارهای در دسترس از کتابخانه‌های دنیا، متوجه می‌شویم سرویس‌هایی که توسط کتابخانه‌های عمومی کشورهای جهان ارائه می‌شود بسیار متنوع و درخور توجه است.

در این قسمت به بررسی مشخصه‌هایی در رابطه با کتاب و کتابخانه خواهیم پرداخت.

جدول ۲- تعداد کتابخانه‌ها، کتب و کتاب‌های به امانت رفته در یک سال در ایران و چند کشور منتخب جهان

کشور	موضوع	تعداد کتابخانه‌ها*	تعداد کتب (هزار کتاب)	نسبت تعداد کتاب موجود به تعداد کتابخانه‌ها	کتاب‌های امانت داده شده در یک سال **
فرانسه		۲۴۴۹	۱۵۲۸۳۹	۶۲۴۰۰	۱۳۱۵۲۶۱۷
آلمان		۱۴۳۰۳	۲۹۵۱۱۲	۲۰۶۳۲	۱۲۰۸۱۰۲۳
انگلستان		۵۳۱	۳۰۹۸۸۸	۵۸۳۵۹۳	۳۵۸۹۹۰۰۹
ایتالیا		۸۶۴	۶۷۵۷۵	۷۸۲۱۱	۶۶۵۷۹۹۰
روسیه		۱۱۵۸۷۴	۲۰۲۶۸۷۶	۱۷۴۹۲	۶۷۹۲۴۶۳۳
ژاپن		۴۲۵۵۹	۶۷۳۲۸۶	۱۵۸۲۰	۲۸۲۸۵۲۰۰
کره جنوبی		۷۹۵۶	۷۴۳۳۴	۹۳۴۳	۱۳۸۶۲۹۵۴۸
مالزی		۶۲	۱۲۴۱۴	۲۰۰۲۲۵	۱۵۷۸۵۲۰
جمهوری اسلامی ایران		۵۰۸	۳۷۴۲	۷۳۶۶	۷۰۶۵۰۰۵
ترکیه		۱۴۰	۱۳۵۸۳	۹۷۰۲۱	۳۵۲۲۷۵
پاکستان		۵	۶۲۱	۱۲۴۰۰۰	۶۲۳۳۵
کویت		۵۹۳	۴۰۷۰	۶۸۶۳	۸۶۲۲۶۷
مصر		۱۲۱۴	۴۷۳۴۰	۳۸۹۹۵	۶۷۵۴۴

مأخذ: UNESCO. Statistical- Year book 1995.

* شامل کتابخانه‌های ملی، غیر اختصاصی، عمومی، آموزش عالی و مدارس

** در مورد کتاب‌های امانت داده شده بر حسب نوع کتابخانه آمار در سال‌های مختلف داده شده و برخی آمارها نیز در دست نبوده است.

در مورد تعداد کتابخانه خوشبختانه جایگاه مناسبی داریم. اما از نظر تعداد کتاب موجود در کتابخانه وضعیت خیلی مناسبی نداریم. طبق آمار ما به طور متوسط برای هر کتابخانه حدود ۷۳۰۰ جلد کتاب داریم. این در حالی است که این نسبت برای مالزی ۲۰۰۲۲۵ کتاب و برای ترکیه ۹۷۰۰۰ کتاب برای هر کتابخانه می‌باشد. بدین ترتیب می‌توان غنی نمودن کتابخانه‌های موجود را یکی از اولویت‌های کارهای فرهنگی ذکر نمود.

۱-۳- سینما

سینما که موسوم به هنر هفتم است، تجلی‌گاه فرهنگ یک کشور محسوب می‌شود. هنر سینما و شاخص‌های مختلف آن، از شاخص‌های بارز فرهنگی محسوب می‌شود و دولت‌ها امروزه به منظور حفظ و گسترش فرهنگ ملی خود، به صنعت سینمای خود تکیه فراوان می‌نمایند. در اکثر کشورها، پرداخت سوبسید در مراحل مختلف ساخت فیلم‌های سینمایی مرسوم بوده و ضوابط و مقررات ویژه‌ای توسط دولت‌ها برای پرداخت سوبسید و کمک‌های معتابه به دست‌اندرکاران فیلم‌سازی وضع شده است. مقایسه شاخص‌های فرهنگی وابسته به صنعت سینما شامل تعداد سالن‌های سینما، سرانه ظرفیت سینما، تعداد فیلم‌های بلند ساخته شده، از جمله آمار و اطلاعاتی است که در این قسمت ارائه خواهد شد.

جدول ۳- تعداد، ظرفیت و تماشاچیان سینما در ایران و چند کشور منتخب جهان

کشور	تعداد سینما* برای نمایش فیلم‌های ۳۵ میلیمتری و بالاتر	تعداد صندلی (ظرفیت سینماها) (در هزار)	تعداد تماشاچیان در سال (در میلیون)
فرانسه	۴۳۹۷	۹۶۱/۷	۱۳۲/۷
آلمان	۳۷۰۹	۷۴۵/۷	۱۳۰/۵
انگلستان	۱۸۹۰	-	۱۱۳/۴
ایتالیا	۳۵۶۷	-	۹۲/۲
روسیه	۱۶۴۳	۲۸۵/۶	۳۸۰/۷
ژاپن	۱۷۱۴	-	۱۳۰/۷
کره جنوبی	۶۴۰	۲۱۲	-
مالزی	۲۵۸	۱۵۷	۳۹/۴
جمهوری اسلامی ایران	۲۶۷	۱۷۱/۴	۲۹
ترکیه	۳۴۱	۱۷۸	۱۶/۵
پاکستان	۶۵۰	-	-
کویت	۱۰	۱۵/۱	۰/۳
مصر	۱۴۷	۱۲۶	۱۶/۵

مأخذ: UNESCO, "Statistical Year book" 1995.

چنانکه ملاحظه می‌شود و از لحاظ تعداد سینماها دارای جایگاه قابل قبولی در آسیا می‌باشیم. از نظر تعداد تماشاچی نیز جایگاه قابل قبولی در آسیا داریم. همچنین بالا بودن ظرفیت متوسط سالن‌های سینما نشانگر این است که اکثر سینماهای کشور بزرگ و در اندازه‌های مناسب می‌باشند.

۱-۴- رادیو و تلویزیون

رادیو و تلویزیون طی سه دهه گذشته در شکل دهی، انسجام و به هم ریختگی فرهنگ ملل مهم‌ترین نقش را ایفا کرده است. نگرانی‌های به وجود آمده برای کارشناسان و دست‌اندرکاران امور فرهنگی کشورها در مورد ظهور این تکنولوژی شگفتی‌فرین بسیار بالاست.

* در برخی کشورها، علاوه بر تعداد سالن‌های سینما، تعداد سالن‌های نمایش فیلم‌های ۱۶ میلیمتری وجود دارد.

اولین کشورهایی که اقدام به پخش برنامه‌های تلویزیونی نمودند، شوروی، آمریکا، فرانسه و آلمان بودند (۱۹۳۹-۱۹۳۵). این طور به نظر می‌رسد، کشورهایی که به علت فقر اقتصادی، مشکلات توسعه نیافتگی و... دیرتر به این قافله پیوستند، تأثیر پذیری بیشتری از این جعبه جادویی داشتند. بر طبق گزارش یونسکو، در ۳۵ درصد کشورهای در حال توسعه به علت گسترش و متنوع‌تر شدن برنامه‌های تلویزیونی و رادیویی، استقبال از رسانه‌های جمعی دیگر نظیر مجلات، روزنامه‌ها، کتب ادواری و... کم‌تر شده و این واقعیت طی دهه گذشته به طرز نگران‌کننده‌ای سیر صعودی داشته است. در این قسمت نگاهی مقایسه‌ای به امکانات و شاخص‌های ناشی از رادیو و تلویزیون در کشورهای مختلف دنیا خواهیم داشت.

جدول ۴- تعداد گیرنده‌های رادیویی و تلویزیونی در ایران و چند کشور منتخب جهان

(سال مبدا: ۱۹۹۳)

کشور	موضوع	تعدادگیرنده رادیویی در حال استفاده (هزار دستگاه)	تعدادگیرنده رادیویی در حال استفاده به ازای هر ۱۰۰۰ نفر	تعدادگیرنده تلویزیونی در حال استفاده (هزار دستگاه)	تعدادگیرنده تلویزیونی در حال استفاده به ازای هر ۱۰۰۰ نفر
فرانسه		۵۱۲۰۰	۸۹۰	۲۳۷۰۰	۴۱۲
آلمان		۷۲۰۰۰	۸۹۰	۴۵۲۰۰	۵۵۹
انگلستان		۶۶۴۰۰	۱۱۴۶	۲۵۲۰۰	۴۳۵
ایتالیا		۴۵۸۰۰	۸۰۲	۲۴۵۰۰	۴۲۹
روسیه		۴۹۹۰۰	۳۳۸	۵۵۰۰۰	۳۷۲
ژاپن		۱۱۳۵۰۰	۹۱۱	۷۷۰۰۰	۶۱۸
کره جنوبی		۴۴۷۰۰	۱۰۱۳	۹۵۰۰	۲۱۵
مالزی		۸۲۸۰	۴۳۰	۲۹۱۵	۱۵۱
جمهوری اسلامی ایران		۱۴۷۳۰	۲۳۰	۴۰۵۰	۶۳
ترکیه		۹۶۵۰	۱۶۲	۱۰۵۰۰	۱۷۶
پاکستان		۱۱۶۶۰	۸۸	۲۴۵۰	۱۸
کویت		۷۲۵	۴۰۸	۶۱۵	۳۴۶
مصر		۱۸۵۰۰	۳۰۷	۶۸۰۰	۱۱۳

منبع: UNESCO, "Statistical Year book" 1995.

چنانکه ملاحظه می‌شود متوسط تعداد رادیو به ازای هر هزار نفر در کشور ما ۲۳۰ دستگاه می‌باشد. این موضوع بیانگر این مطلب است که در کشور ما به طور متوسط هر خانوار بیشتر از یک دستگاه رادیو دارد (با توجه به بُعد متوسط خانوار).

البته این نسبت برای کشورهایمانند مالزی، مصر و کویت بیش از کشور ما می‌باشد. در کشور انگلستان به طور متوسط هر نفر بیش از یک رادیو و در کشورهای توسعه یافته دیگر تقریباً هر نفر یک رادیو دارد. امادر مورد تلویزیون، آمار دستگاه‌های موجود نشانگر این است که به طور متوسط به ازای هر ۲/۵ خانواده یک

تلویزیون وجود دارد. به دیگر سخن هر ۱۶ نفر از جمعیت کشور دارای یک دستگاه تلویزیون می‌باشند. این تعداد برای کشورهای دیگر نظیر مالزی ۶/۶ نفر به ازای یک دستگاه تلویزیون، در کویت هر ۲/۹ نفر یک تلویزیون و در مصر تقریباً هر ۹ نفر دارای یک تلویزیون هستند.

این نسبت برای کشورهای توسعه یافته مثل آلمان ۱/۸ نفر، فرانسه ۲/۴ نفر و ژاپن ۱/۶ نفر به ازای هر تلویزیون می‌باشد.

امروزه تلویزیون و رادیو به عنوان ابزارهای ارتباط جمعی نقش و جایگاه ویژه‌ای در توسعه و پیشرفت سطح آگاهی‌های عمومی مردم و در نهایت بالا رفتن سطح فرهنگ عمومی دارا می‌باشد. چنانکه ذکر شد، در مورد رادیو ما مشکل چندانی نداریم اما در مورد تلویزیون باید ترتیباتی اتخاذ گردد که تمامی خانوارهای ایرانی بتوانند از این وسیله ارتباط جمعی بهره ببرند.

فصل دوم: تهاجم فرهنگی

۱-۲- مفهوم تهاجم فرهنگی هجوم یک مجموعه سیاسی یا اقتصادی به بنیان‌های فرهنگی یک ملت، برای به اسارت درآوردن آن به منظور اجرای اهداف و مقاصد آن مجموعه. تهاجم فرهنگی است. این کار به طور آرام و بی‌سر و صدا انجام می‌گیرد. در تهاجم فرهنگی، دشمن آن بخش از فرهنگ خود را به این ملت می‌دهد که خودش می‌خواهد. ممکن است فرهنگی با فرهنگ دیگر در ارتباط باشد و عناصر لازم آن فرهنگ را جذب و عناصر زاید را دفع کند. این تبادل فرهنگی است که ممدوح هم هست. در این حالت فرهنگ بیگانه مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد و زیبایی‌های آن جذب می‌شود. ولی در تهاجم فرهنگی با غفلت و بی‌خبری یک ملت، فرهنگ مهاجم تنها آن بخش از فرهنگ خود را که به منظور تسلط لازم دارد اشاعه می‌دهد.

۲-۲- علل تهاجم فرهنگی در طول تاریخ هر قومی که قصد غارت قوم دیگری را در سر می‌پروراند با تهاجم نظامی بر سرزمین و جان او مسلط می‌شد و آن‌گاه به غارت او مبادرت می‌ورزید. به تدریج قبح این شیوه و خطرات آن روشن شد. چرا که ملت‌ها در مواجهه با دشمن ظاهر به عکس العمل می‌پرداختند و خسارات سنگینی بر او وارد می‌ساختند. با مرور زمان شیوه نو و کارآمدتری برای سلطه اختیار شد. بدین ترتیب که با تخریب هویت اقوام و ملل و ترزیق بخشی از فرهنگ مهاجم. کاری کردند که این گونه ملت‌ها به دست خود یوغ دشمن را برگردانند و خواستار حضور او شوند و این ممکن نبود مگر زمانی که ملت‌ها به خواب روند و عواملی از دشمن در میان آنها به فعالیت پردازند. این عوامل همواره در تلاش بوده‌اند تا با تخریب ارزش‌ها، تضعیف عوامل قدرت و دفاع ملت‌ها، زمینه‌های جایگزینی فرهنگ مهاجم را فراهم سازند.

در کشورهای اسلامی و به ویژه ایران، چون همواره اسلام در مقابل مضامع استکبار می‌ایستاد، دشمنان راه غلبه بر مسلمین را در حمله به خود اسلام و واژگونه جلوه دادن آن نمودند. لذا نوک پیکان حمله را به سوی منادیان و محافظان دین گرفتند و در دهه اول به روحانیت تاختند.

۳-۲- تاریخچه تهاجم فرهنگی اگرچه تهاجم فرهنگی به اسلام بعد از رحلت رسول اکرم (ص) و به منظور محو کلی آن شروع شد به طوری که اگر خون امام حسین و یارانش نهال اسلام را آبیاری نمی‌کرد جز اسمی از

آن باقی نمی ماند، ولی در دوران معاصر با غفلت مردم و هوسرانی و بی خبری سلاطین در دوران قاجار، شاهد هجوم فرهنگی به این مرز و بوم بودیم.

تاریخ گواهی می دهد که پس از جنگ های ضولانی ایران و روس، سردمداران کشور به این نتیجه رسیدند که عقب ماندگی از قافله علم و تمدن علت شکست های ایران بوده است. لذا عباس میرزا عده ای از جوانان این کشور را برای کسب علم و فنون نظامی به اروپا اعزام کرد. این جوانان بی مایه که نوعاً از فرهنگ و دین خودی اطلاع درستی نداشتند، مسحور تمدن غرب شدند، غربی که دوران خیزش علمی و فرهنگی خود را پشت سر گذاشته و ماشین عظیم صنعت آن به کار افتاده بود. صنعتی که مواد اولیه، نیروی انسانی ارزان و بازار فروش می خواست و در پی هجوم نظامی، سلطه فرهنگی را در دستور کار خود قرار داده بود.

لذا شبکه های فراماسونری غرب که مسئولیت نفوذ فکری و فرهنگی را به عهده داشتند به صید این جوانان مبادرت ورزیدند. لذا افرادی که به قصد تحصیل علم به غرب اعزام شده بودند، در بازگشت ترجمه ناقصی از روشنفکری قرن نوزدهم اروپا را به ارمغان آوردند. چون از ابتدا هدف استعمارگران فقط تزریق عناصر خاصی از تمدن غربی بود که منجر به سلطه گردد، ورود فرهنگ غربی، تمدن آن سامان را به ارمغان نیاورد و تنها به انحطاط فرهنگی انجامید.

پدر روشنفکری ایران میرزا فتحعلی آخوندزاده است که علت عقب ماندگی مردم این سرزمین را در غفلت از اخذ علم و دانش غرب می بیند. لذا نسخه ای می پیچد که رونوشت آن بارها و بارها از سوی روشنفکران ایران تجویز می گردد. خط فارسی باید به لاتین تغییر یابد که مردم بتوانند آثار غرب را مورد مطالعه قرار دهند. دین از سیاست جدا گردد، همچنان که در دوران رنسانس غربی اتفاق افتاد و بالاخره با فراموشی دوران اسلامی، به تاریخ عظمت ایران باستان رجعت گردد. زمانی که اطلاع درستی از آن نیست و نتیجه این رجعت چیزی جز کنار گذاشتن فرهنگ اسلامی و در نهایت بی هویتی نیست.

اینان راه پیشرفت را در کنار گذاشتن فرهنگ خودی و اسلام می دانستند و تمام روش های آنان به این موضوع ختم می گشت.

در زمانی که روشنفکران، دانسته یا نادانسته زمینه ورود و سلطه غرب را فراهم می ساختند، علمای این مرز و بوم خطر را احساس کرده و به مقابله برخاستند. اولین حرکت توسط میرزای بزرگ شیرازی با تحریم استعمال تنباکو شکل گرفت. پس از شکست استعمارگران انگلیس، همه سلطه جویان تکان خوردند و با دعوت سفیر روس در سفارت روسیه (توجه شود که روسیه رقیب انگلیس بوده ولی احساس کرده که اگر این حرکت ادامه یابد اصل چپاول دول بیگانه در ایران به خطر افتد) جمع شده و به فکر چاره جویی افتادند. با برگزاری جلسات مستمر و همفکری به این نتیجه رسیدند که باید نوک حمله را متوجه اسلام و جدا کردن مردم از آن نمود و چون مقابله مرجعیت و رهبری جهان اسلام را لمس کردند، به فکر تجزیه رهبری و هجوم به آن افتادند. لذا می بینیم پس از رحلت «میرزای بزرگ» تا زمان «آیت الله العظمی بروجردی» و یا شاید تا زمان «حضرت امام خمینی» دیگر آن اقتدار در دستگاه مرجعیت و رهبری تشیع مشاهده نمی شود.

به هر صورت تهاجم آغاز شد و علمای بیدار و راستین نیز برای بسیج مردم به حرکت افتادند. ولی بر سردار رفتن «شیخ فضل الله نوری» هم نتوانست جلوی تهاجم فرهنگی برنامه ریزی شده جهان غرب را که توسط روشنفکران داخلی به اجرا درمی آمد بگیرد. چنان کردند که بین علمای ثلاث و شیخ دوگانگی نشان دهند. حتی صدای علامه بزرگوار سید محمد کاظم طباطبایی یزدی (صاحب عروه) هم به جایی نرسید و این

بار با استناد به آرای مردم-آرایی که با فریب مردم از یک سو و بلو و خورش داخل سفارت از سوی دیگر به دست آمده بود- مقدرات این مملکت را به دست گرفتند و در صدد برآمدند که با پیروی تمدن غرب به پیشرفت برسند. لذا با صراحت گفتند که باید از فرق سر تانوک پا فرنگی شد.

با پیروزی مشروطیت، رهبرانی را که برای عدالت خواهی و آزادی مردم از استبداد قیام و مجاهدت کرده بودند کنار گذاشتند. برخی مانند «شیخ فضل الله» و «ستارخان» و حتی نهایتاً «بهیانی» را به شهادت رساندند و عده‌ای را خانه نشین کردند و خود بر خر مراد سوار شده و به دلخواه تاختند.

با حاکمیت «رضاخان»، فردی که دستمایه او قلدری در مقابل ملت و خضوع و خشوع در برابر بیگانه بود تهاجم فرهنگی شکلی رسمی و برنامه ریزی شده یافت. حتی به لباس بومی این ملت رحم نکردند و آن را به لباس غربی تغییر دادند. «مصطفی کمال پاشا» را به عنوان معلم سرخانه یا همسایه رضاخان انتخاب کردند که با مشاهده هنرهای او، همان نسخه را در ایران پیاده کند. لذا رضاخان پس از سفر به ترکیه مبادرت به کشف حجاب می‌کند و در صدد تغییر تاریخ برمی‌آید. این عنصر نفهم که با چاپلوسی نسبت به روحانیت و به اسم حاکمیت اسلام و منویات علما به حکومت رسیده بود پس از تحکیم قدرت با تمام قوا مشغول ضربه زدن به اسلام و علمای اسلام و در یک کلام ممنوع کردن دین می‌گردد. این تهاجم در دوران «محمدرضا پهلوی» شکلی دقیق تر و خطرناک تر یافت و با ظرافت نسبت به زدودن سنت های فرهنگی و آداب اسلامی همت شد. با ترفندهای دقیق بخش هایی از فرهنگ و تمدن اسلامی را از حافظه ملت پاک کردند.

۲-۴- شيوه‌ها و ابزار دشمن در تهاجم فرهنگی

۲-۴-۱- هجوم به حاکمیت جهان اسلام: اساسی ترین اصل در حاکمیت اسلام تکیه بر ولایت فقیه یعنی رهبری جهان اسلام است که امام امت با به صحنه آوردن آن از فقه و مباحث نظری موفق به پایه ریزی نظام اسلامی گردید. «معظم له» با تبیین ولایت مطلقه فقیه به عنوان شیوه حکومتی اسلام و در مقام جانشینی امام معصوم، بنیانی استوار را پی ریزی کردند. از سوی دیگر، دشمنان اسلام که راه را برای نفوذ خود مسدود می‌دیدند با تمام تلاش به مقابله با این اصل مرفقی برخاستند. به حاکمیت فقه و آگاهی لقب دیکتاتوری دادند و از حلقوم برخی مسئولین آفت خورده، تجربه حاکمیت فقهی را شکست خورده اعلام کرده و خواستار حاکمیت علمی شدند. تمام مقالات، هیاهوها و بیانیه‌های استکبار و عوامل داخلی و یا مجذوبین آنها در صدد انقاي شکست حاکمیت فقه و ولایت فقیه است.

۲-۴-۲- سلب هویت مردم: هنوز هم عاری کردن مردم از هویت ملی و مذهبی هدفی اساسی برای سلطه استکبار است. این بار ابزار نوین از قبیل تلویزیون، رادیو، ویدئو و ماهواره به خدمت گرفته شده تا آن ضربه اساسی وارد شود.

۲-۴-۳- تضعیف روحانیت: از ابتدای انقلاب تبلیغات علیه روحانیت از سوی شبکه‌های تبلیغاتی استکبار و صهیونیسم شکلی جدید و جدی به خود گرفت که انگیزه این حملات تضعیف و محو انقلاب بود. تلاش زیادی در جریان بوده که روحانیت را از دخالت در امور سیاست و حضور در صحنه‌های انقلاب باز دارند و در غیر این صورت این پشتوانه معنوی انقلاب را در چشم مردم ضعیف و بی اعتبار سازند.

۲-۴-۴- اشاعه فرهنگ غلط و فساد و فحشا: تهاجم پنهانی دشمن با فرو ریختن ارزش های معنوی شکل می‌گیرد. دشمن به خوبی می‌داند که رمز اتحاد و پیروزی این منت ایمان است. لذا برنامه ریزی های استکبار بر اساس محو ایمان شکل گرفته است. همان کاری که قرن های گذشته در اندلس کردند و موفق شدند. امروز

با گسترش فساد و بی بندوباری، پخش مواد مخدر و فرهنگ منحط سعی در تکرار آن دارند. شکل دیگر اشاعه فرهنگ غلط، وارونه جلوه دادن ارزش هاست. سال هاست که مظاهری از فرهنگ غلط در جامعه ما رواج یافته که تنها وجه آن فعالیت دقیق استعمار است.

به دانش آموز و دانشجویی که خوب درس می خواند می گویند «خرخوان». به فردی که خوب و فراوان کار می کند می گویند «خرکار». مثل آن که باید کم کار کرد و مفت خورد. با کسی که قانون و مقررات را رعایت می کند چنان برخورد می شود که پنداری خشک یا ترسو است. کسی را که منظم است و مثلاً سر وقت در جلسات حاضر می شود آن گونه به باد تمسخر می گیرند که انگار از اصول تمدن و شهرنشینی بی اطلاع است. اگر کسی انضباط مالی را رعایت کند متهم می شود که نان دیگران را آجر کرده است. کسی که بیت المال را بی حساب می بخشد تا موقعیت خود را تحکیم بخشد ملقب به صفت سخاوتمند و یا «لارژ» می گردد. اگر وجدان کاری داشته باشید و بر کار دل بسوزاند باز او را به تمسخر می گیرند که از این ضریق راه به جایی نخواهی برد.

چه شده که ارزش های فرهنگی که بسیاری از آنها ریشه اسلامی دارد واژگونه و ضدارزش شده است؟ آیا غیر از این است که دست استعمار با ظرافت به کار افتاده تا همان عناصری را که در پایه ریزی تمدن غرب نقش مثبت داشته از این ملت بگیرد یا زمینه های شکل گیری آن را از بین ببرد؟

۲-۴-۵- تحقیر فرهنگ انقلابی: اگر چه تهاجم فرهنگی با پیروزی انقلاب به شکلی جدید انجام می گرفته ولی حرارت جنگ به نوعی مانع از این نوع تهاجم بود. با فرونشستن این آتش، تحقیر فرهنگی به شیوه های گوناگون از جمله تحقیر و متزوی کردن ادب و هنر و فرهنگ انقلابی این ملت شروع شد. لذا با بهره گیری از مجامع و محافل خود سعی در تضعیف هنر و هنرمندان و نویسندگان مسلمان کرده و در مقابل چهره های خود فروخته را تبلیغ کردند.

۲-۴-۶- متهم کردن نظام اسلامی به سلب آزادی: تمام بلندگوهای استکبار و حامیان داخلی آنها تلاش می کنند نظام مقدس اسلامی را حکومتی قرون وسطایی و مخالف با آزادی جلوه دهند. انتظار دارند در مقابل تمام حملات به دین و مقدسات کاری انجام نشود تا آنان به راحتی نقشه های خود را عملی سازند. آنها از حکم تاریخی امام بر اعدام سلمان رشدی بیم دارند چرا که زمینه لجن مال کردن تاریخ، شخصیت های بزرگ اسلامی و عقاید مسلمانان را از بین می برد. از تأکید اسلام بر حفظ حجاب بیمناکند زیرا مانع گسترش بی بندوباری شده و زمینه حضور متفکرانه و عالمانه زن در اجتماع مسلمانان را فراهم می سازد - چیزی که غرب از آن بی بهره است و به زن به عنوان ابزاری جنسی می نگرد و دوست دارد این امر در جوامع دیگر به شکلی قوی تر بروز یابد - از مبارزه قاطع با مواد مخدر نازمی اند چرا که ملت را از به خواب رفتن باز می دارد و در نهایت با موضع گیری در مقابل ایادی خود مخالفند چرا که دسیسه های آنان نقش بر آب می گردد. لذا به کرات و به دروغ تهمت سلب آزادی به نظام اسلامی بسته اند.

فصل سوم: سیاست های فرهنگی

دگرگونی سریع شیوه های زندگی، فنون و ارتباطات، ملت ها را نسبت به نیازهای فرهنگی شان آگاه می کند و دولت ها مسئولیت بیشتری می یابند تا نسبت به اتخاذ اصول و تدابیری که چگونگی و حدود فعالیت، دخالت

یا عدم دخالت دولت و بخش خصوصی را در امور فرهنگی تعیین می‌کند، اقدام نمایند. هدف چنین سیاستی که سیاست فرهنگی نام می‌گیرد، عبارت است از بهترین استفاده ممکن از امکانات یک جامعه برای پاسخگویی به نیازهای فرهنگی مردم و ایجاد رابطه منطقی میان رشد فردی با رشد اقتصادی و اجتماعی. تنظیم سیاست فرهنگی به شناخت امکانات موجود جامعه و ارزیابی آنچه مورد تقاضا می‌باشد، بستگی دارد.

۳-۱- دولت‌ها و سیاست فرهنگی

کشورهای در حال توسعه، توسعه فرهنگی را یکی از عوامل اصلی توسعه اقتصادی دانسته و برای نیل بدین منظور اختصاص منابع مالی برای امور فرهنگی را لازم می‌دانند.

اقدامات دولت‌ها در زمینه فرهنگی معمولاً به سه روش انجام می‌پذیرد:

الف- دولت در زمینه فرهنگی رأساً اقدام می‌کند.

ب- سیاست فرهنگی در برنامه‌ریزی عمومی دولت ادغام می‌شود.

ج- نقش دولت صرفاً در کمک‌های مالی به این بخش محدود می‌گردد.

معمولاً سازمان اداری و تأمین مالی و فعالیت‌های فرهنگی یکی از مسائل مهم کشورها می‌باشد.

حوزه گسترده عمل و پراکندگی موضوعیت فرهنگ و وسعت پوشش، مسئولیت‌های گوناگونی برای بخش‌های اداره‌کننده فرهنگ به وجود آورده است. علی‌رغم این موضوع دولت‌ها بیشترین فعالیت‌های امور فرهنگی را بر عهده دارند.

بسیاری از کشورها کوشش کرده‌اند، به دلیل اهمیت فرهنگ در جهان معاصر به چاره‌اندیشی پرداخته و امور و خدمات فرهنگی را در حوزه مدیریت و سیاست مشخص ادغام و تحت سرپرستی یک وزارتخانه یا سازمان متمرکز کنند، همچنین به دلیل عدم روشن بودن مرز میان دانش و فرهنگ، دستیابی به معرفت و دست یافتن به ارزش‌ها، وظایف امور فرهنگی در همه جا به وضوح معین نشده است.

از طرفی دیگر، توزیع مطلوب مسئولیت‌ها در میان نهادهای فرهنگی لازم بوده و باید در تنظیم سیاست فرهنگی کشورها نقش دولت، شهرها، بنگاه‌ها، مؤسسات، انجمن‌ها و افراد مشخص شود. در ذیل مروری خواهیم داشت بر سیاست‌های فرهنگی و نحوه اقدامات دولت‌ها در پاره‌ای از کشورها.

اصول و روش سیاست فرهنگی پاره‌ای از دولت‌ها

* اهداف سه‌گانه، بهبود کیفیت، اشاعه فرهنگ و هنر و حمایت و حراست از هنرها و فرهنگ، اساس فعالیت مقامات دولتی ژاپن را در زمینه امور فرهنگی و هنری تشکیل می‌دهد که برای تحقق آن ایجاد تجهیزات فرهنگی و توسعه روابط فرهنگی با خارج از کشور در نظر گرفته شده است.

* در فیلیپین فرهنگ باید برای تحکیم هویت ملی، حفظ و توسعه یافته و هنرها و ادبیات تحت حمایت دولت قرار می‌گیرند.

* در بلغارستان، حراست از سنت‌های فرهنگی، تأمین نیازهای فرهنگی ملت، گسترش فعالیت سازمان‌های فرهنگی و کمک به آفرینش هنری و فکری از خطوط اصلی برنامه‌های فرهنگی این کشور می‌باشد.

* در پاکستان، دولت فرهنگ را عامل مهمی در جهت توسعه یک نظام اجتماعی، اقتصادی عادلانه در کشور و تحقق ایده‌آل‌های انسانی، محبت، صلح و تفاهم می‌داند و معتقد به محور کلیه معیارها و الگوهای بیگانه است.

* هدف دولت هند در سیاست فرهنگی اش زامی توان ارائه فرهنگ و علم به تحصیل کردگان و ارائه آموزش و رفاه اجتماعی و اقتصادی به توده‌های مردم دانست.

* دولت مصر، بالا بردن درجه آگاهی مردم نسبت به تداوم و تسلسل فرهنگ مصر و تأیید و تقویت ارزش‌های فرهنگی مشترک، حمایت و تشویق از فعالیت‌های هنری و ایجاد همگامی میان پیشرفت‌های فرهنگی و توسعه اجتماعی، اقتصادی و حراست از میراث فرهنگی را در اصول سیاست فرهنگی گنجانیده است.

سیاست فرهنگی کشورهای جهان بر اصول تقریباً مشترکی از ارزش‌های فرهنگی استوار است. هر چند به سبب شرایط خاص جغرافیایی و نظام سیاسی - اجتماعی و نحوه پراکندگی جمعیت تفاوت‌های فراوانی وجود دارد. اما آنچه اهمیت دارد چگونگی عملکرد دولت‌ها در جهت رسیدن به این اهداف و نحوه فراهم ساختن امکان تحقق سیاست‌های فرهنگی، به کار گرفتن مناسب و مطلوب کلیه منابع مالی و انسانی برای رفع نیازهای فرهنگی جامعه می‌باشد.

۳-۲- سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

سیاست فرهنگی ما سیاست انقلاب اسلامی است و انقلاب اسلامی بدین معناست که فرهنگ اسلامی در کلیه شئون فردی و اجتماعی کشور اصل و پایه مبنای قرار گرفته است.

بنابراین به واسطه این‌که انقلاب اسلامی ذاتاً و حقیقتاً انقلابی فرهنگی است، باید بیشترین امکانات و عمده‌ترین تلاش‌ها و توانمندی‌هایش برای تکامل و توسعه و تحرک فرهنگی صرف شود.

سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی برگرفته از جهان بینی و انسان‌شناسی اسلامی است و بر مفاهیم و مبانی زیر مبتنی می‌باشد:

- حاکم بودن بینش توحیدی بر تمام شئون و عرصه‌های حیات فردی و اجتماعی و نقش و تأثیر بنیادی اعتقاد به اصول و فروع دین اسلام.

- بر خور داری انسان از فطرت الهی که ریشه و منشأ رشد و خیر و صلاح اوست.

- خیرخواهی، کمال جویی، آرمان خواهی، ظرفیت علمی نامحدود و کشش فطری انسان به سوی علم و دانایی و جمال و زیبایی، تقدیس و پرستش و خیر اخلاقی.

- اصالت ارزش‌های معنوی و فضایل اخلاقی در جامعه اسلامی و جایگاه والای تقوی، علم و جهاد در تعیین مرتبه کرامت و فضیلت.

- تأثیر پذیری انسان از عوامل مثبت و منفی محیط اجتماعی و آفات و موانع فرهنگی آن و مسئولیت نظام اسلامی در سالم سازی محیط، تحقق قسط و عدل، تأمین حق مشارکت مردم در امور با توجه به لزوم زدودن علل و عوامل زمینه‌ساز کفر و نفاق، فقر و فساد، ظلم و استبداد، سلطه و استکبار.

بنیان‌گذار انقلاب اسلامی در باب فرهنگ و اهمیت آن این‌گونه بیان می‌دارند که:

«فرهنگ مبدأ همه خوشبختی‌ها و بدبختی‌های یک ملت است».

اهداف سیاست فرهنگی

۱- تعیین و تدوین اصول راهنما و اولویت‌های لازم الرعایه در حرکت فرهنگی کشور و رسمیت دادن به آن، با الهام از آرمان‌ها و اعتقادات، با توجه به ظرفیت‌ها و واقعیت‌ها و با بهره‌گیری از تجربیات داخلی و

جهانی و امکانات و ابزارهای مختلف و مناسب

۲- ایجاد وحدت رویه و هماهنگی فرهنگی در میان دستگاه‌های مختلف فرهنگی نظام و بسیج کلیه امکانات، تلاش‌ها و برنامه‌های فرهنگی در جهت پاسخگویی به نیازهای فرهنگی جامعه و هدایت تلاش‌ها و نیازهای موجود.

۳- تکیه و تأکید بر آرمان‌ها و ارزش‌های معنوی و فرهنگ اسلامی و حفظ و ترویج فرهنگ بسیجی و تقویت روحیه ایثار و فداکاری در راه ارزش‌های مقدس اسلامی.

۴- تمهید و تدارک لازم در جهت همسویی و عدم مغایرت طرح‌ها و برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی که سببه فرهنگی ندارند با سیاست فرهنگی کشور.

۵- تسهیل و تقویت امور برنامه‌ریزی، نظارت و ارزیابی فرهنگی در عین حمایت از تعدد، تنوع و آزادی فعالیت‌های فرهنگی مردمی. مبادله و مرابطة فرهنگی میان بخش‌های دولتی و غیر دولتی در جهت افزایش تحرک، جهاد و اجتهاد فرهنگی. ارتقای دانش و آگاهی عمومی و اعتلای روحیه، تتبع و تحقیق و ابتکار.

اصول سیاست فرهنگی کشور

اصول سیاست فرهنگی کشور که راهنمای مسئولان و مدیران و برنامه‌ریزان فعالیت‌های فرهنگی خواهد بود و بدین شرح است:

- بازشناسی و ارزیابی موارث و سنن تاریخی و ملی در عرصه‌های مختلف دینی، علمی، ادبی و هنری و فرهنگ عمومی، نگاهبانی از مآثر و موارث اسلامی و ملی و حفظ و احیای دستاوردهای مثبت و ارزشمند تمدن اسلام در ایران؛

- شناخت جامع فرهنگ و مدنیت اسلام و ایران و ترویج اخلاق و معارف اسلامی و معرفی شخصیت‌ها و عظمت‌های تاریخ اسلام و ایران؛

- ارتباط فعال با کشورهای و ملت‌ها و تحکیم پیوند مودت و تقویت همبستگی با مسلمانان و مثل دیگر جهان؛
- شناخت فرهنگ و تجربه‌های بشری و استفاده از دستاوردهای علمی و فرهنگی جهانی با بهره‌گیری از کلیه روش‌ها و ابزارهای مفید و مناسب؛

- تحکیم وحدت ملی و دینی با توجه به ویژگی‌های قومی و مذهبی و تلاش در جهت حفظ موانع وحدت؛
- تلاش مستمر در جهت رشد علمی، فرهنگی و فنی جامعه و فراگیر شدن امر سواد و تعلیم و تربیت؛
- اهتمام به امر زبان و ادبیات فارسی و تقویت و ترویج و گسترش آن؛

- بسط زمینه‌های لازم برای شکوفایی استعدادها و خلاقیت‌ها و حمایت از ابتکارات و ابداعات؛
- پاسداری از حریت و امنیت انسان در عرصه‌های گوناگون فرهنگی، قضایی و اقتصادی؛

- فراهم ساختن شرایط و امکانات کافی برای مطالعه و تحقیق و بهره‌گیری از نتایج آن در همه زمینه‌ها؛
- تقویت تفکر و تعقل و قدرت نقادی و انتخاب در عرصه تلافی و تعارض افکار؛

- مقابله با خرافات و موهومات، جمود و تحجر فکری، مقدس‌مآبی و ظاهرگرایی و مقابله با افراط در تجددطلبی و خودباختگی در برابر بیگانگان تحت شعار واقع‌گرایی؛

- ترویج روحیه قیام به قسط و عدالت اجتماعی؛

- ارزش دادن به کار و اهمیت بخشیدن به تلاش و کوشش در جهت استقلال و خوداتکایی در عین التزام به کفاف، قناعت و مبارزه با روحیه اتراف و اسراف و تبذیر؛
- پرورش روح و جسم با اهتمام همه جانبه به امر ورزش و تربیت بدنی به عنوان یک ضرورت مهم اجتماعی؛
- تقویت و احیاء معرفی هنر اصیل و سازنده در تمامی عرصه‌ها و زمینه‌های سازگار با روح تعالیه اسلامی؛
- اهتمام و اقدام همه جانبه به منظور شناخت نیروها و نیازها و مقتضیات جسمی و روحی نسل جوان کشور و فراهم آوردن زمینه‌های مناسب و مساعد برای تکامل و تعالی شخصیت علمی و عقیدتی جوانان و مسئولیت‌پذیری و حضور مستقیم و مشارکت هرچه بیشتر آنان در عرصه‌های مختلف حیات فردی و اجتماعی؛
- تقویت شخصیت و جایگاه واقعی زن مسلمان به عنوان مادر و ترویج و فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای ایفای نقش و رسالت اساسی خود به عنوان «مربی نسل آینده» و اهتمام به مشارکت فعال زنان در امور اجتماعی، فرهنگی، هنری و سیاسی و مبارزه با بینش‌ها و اعتقادات نادرست در این زمینه؛
- گسترش زمینه مشارکت و مباشرت مردم در امور فرهنگی، هنری علمی و اجتماعی و همچنین حمایت از فعالیت‌ها و اقدامات غیردولتی به منظور همگانی شدن فرهنگ و توسعه امور فرهنگی با نظارت دولت؛
- اتخاذ سیاست‌های ایجابی و مثبت در امور فرهنگی، هنری و اجتماعی و ایجاد مصونیت برای افراد و جامعه و اهتمام به جاذبه و رحمت و جامع‌نگری و دوزاندیشی و شور و مشورت و پرهیز از خشونت و شتابزدگی و یک‌سونگری و استبداد رأی؛
- آموزش و تشویق تقویت روح اجتماعی و مقدم داشتن مصالح جمعی بر منافع فردی، احترام گذاشتن به قانون و نظم عمومی به عنوان یک عادت و سنت اجتماعی و پیش قدم بودن دولت در دفاع از حرمت قانون و حقوق اشخاص؛
- تلاش برای شناخت و معرفی ارکان هویت اصل دینی و ملی به منظور این هویت و همچنین به منظور استحکام و استمرار استقلال فرهنگی؛
- گسترش روحیه نقد و انتقاد پذیری و حمایت از حقوق فردی و اجتماعی برای دعوت به خیر و همگانی شدن امر به معروف و نهی از منکر بر مبنای حکمت، موعظه حسنه، شرح صدر و جدال به آنچه احسن است؛
- توسعه و اعتلای تبلیغات فرهنگی و هنری به نحو مناسب به منظور ترویج و تحکیم فضایل اخلاقی؛
- توجه به فرهنگ و هنر روستا به منظور بالابردن سطح فرهنگی در روستاها و همچنین تقویت خلاقیت‌های اصیل و با ارزش روستایی و عشایری.

اولویت‌ها و سیاست‌های کلی

- پاره‌ای از مهم‌ترین اولویت‌ها که باید در اجرای سیاست‌های فرهنگی مدنظر قرار بگیرد عبارت‌اند از:
- اولویت دادن به کودکان و نوجوانان در داخل کشور؛
- اولویت دادن به «کشور‌ها و مجامع اسلامی» و «ایرانیان» خارج از کشور؛
- اولویت دادن به اعتلای مقام زن در سطح کشور با توجه به جایگاه والای زن و نقش اساسی زن مسلمان

در تحکیم مبانی خانواده؛

- ایجاد زمینه‌های مناسب جهت بهره‌گیری مطلوب و متعادل فرهنگی و هنری از اوقات فراغت و تفریح؛

- تشویق سرمایه‌گذاری و مشارکت مردم در جهت تأمین نیازهای بخش فرهنگ و هنر و ایجاد تسهیلات لازم در این زمینه؛

- سازمان‌دهی بازار و ترویج محصولات فرهنگی و هنری و اصلاح شبکه‌های توزیع؛

- توجه به بازسازی، تجهیز و توسعه ظرفیت مراکز فرهنگی و هنری موجود و استفاده از تکنولوژی جدید و ارتباط جمعی و بهره‌برداری حداکثر از آن؛

- سازماندهی و بهره‌برداری مطلوب از امکانات و تأسیسات فرهنگی و هنری نهادهای دولتی غیر فرهنگی و جلوگیری از دوباره کاری‌ها؛

- آموزش مستمر نیروی انسانی و مدیران شاغل در بخش فرهنگ.

اولویت‌های فرهنگ و هنر

برخی از مهم‌ترین اولویت‌ها و سیاست‌های کلی در بخش فرهنگ و هنر عبارت‌اند از:

- تأسیس مجتمع‌های فرهنگی، هنری، سینمایی و شبکه‌های توزیع و فروش زنجیره‌ای در سراسر کشور به منظور عرضه سریع و ارزان محصولات فرهنگی؛

- ایجاد، تقویت و تجهیز کتابخانه‌های عمومی، سالن‌های سینما، تالارهای نمایش، نگارخانه‌ها، موزه‌های هنری به تناسب جمعیت - کمک به ایجاد کانون‌های مخصوص نویسندگان و هنرمندان و مترجمان و روزنامه‌نگاران و خبرنگاران و تقویت جریان‌ها و تشکل‌های متعدد؛

- وضع قوانین و مقررات لازم برای حمایت قانونی از آثار و تولیدات فرهنگی، علمی، هنری؛

- تشکیل و تقویت و تجهیز مراکز اطلاع‌رسانی فرهنگی و هنری و مراکز حفظ و تنظیم اسناد، مدارک و شناسنامه‌های فرهنگی و هنری؛

- پژوهش در فرهنگ عامه.

اولویت‌ها در رابطه با دانشگاه‌ها

- بهره‌گیری از نظریات و تجربه‌های مسئولان، دانشمندان، استادان و دانشجویان در زمینه امور فرهنگی، هنری و وسایل ارتباط جمعی و جهت‌دادن به پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویان در زمینه تحقیقات و پژوهش‌های فرهنگی مورد نیاز.

اولویت‌ها در رابطه با زیارت و سیاحت

- توسعه ایرانگردی و جهانگردی و تولید مواد فرهنگی و هنری لازم برای معرفی مناطق زیارتی و سیاحتی ایران و برنامه‌ریزی در زمینه جذب مسافریین خارجی و سفر داخلی با افزایش بهره‌وری از امکانات زیارتی، سیاحتی و تفریحی کشور با رعایت قوانین و ارزش‌های مقدس انقلاب به منظور شناسایی فرهنگ و تمدن اسلامی و ایران.

اولولیت‌ها در روابط خارجی

- ایجاد و تحکیم ارتباط میان فرهنگستان‌های جمهوری اسلامی با سایر فرهنگستان‌ها و گسترش انجمن فرهنگی در ارتباط با سایر کشورها و تأسیس و تقویت مراکزی مانند رایزنی فرهنگی، دانشگاه بین‌المللی اسلامی و مرکز تحقیقات فرهنگی بین‌المللی.

- استفاده از مراکز علمی و فرهنگی غیررسمی و فعال در خارج با بهره‌گیری از تجارب نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در کشورهای دیگر و تأمین حضور فعال و مؤثر جمهوری اسلامی ایران در صحنه‌های فرهنگی جهان بخصوص حج و اماکن مذهبی و افزایش تولیدات فرهنگی و هنری برای خارج از کشور.

- ارسال گروه‌ها و مواد و امکانات فرهنگی و هنری برای نقاط جهان و تجهیز نمایندگی‌های فرهنگی ایران در جهت گسترش و افزایش حضور فرهنگی، هنری، تبلیغی، خبری و مطبوعاتی جمهوری اسلامی ایران در صحنه‌های بین‌المللی.

موارد یاد شده فوق برگزیده‌ای از اهم موارد یاد شده که به عنوان اصول سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی در شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب رسیده است و مسئولیت نظارت و ایجاد هماهنگی لازم در اجرای اصول سیاست فرهنگی بر عهده شورای عالی انقلاب فرهنگی است که تحت ریاست رئیس جمهور انجام می‌گیرد.

شورای عالی انقلاب فرهنگی و فرهنگ جامعه

چنانکه ذکر شد اهدافی متعالی و وظایفی بس مهم بر عهده شورای عالی انقلاب فرهنگی قرار داده شده که گسترش و نفوذ فرهنگ اسلامی در شئون جامعه، اعتلای فرهنگ عمومی و نفی آثار مظاهر غریزدگی از فضای فرهنگی جامعه از آن موارد است. و در مسیر رسیدن به این هدف شورا موظف است اهداف و جهت برنامه‌های فرهنگی، آموزشی، پژوهشی و علمی را تعیین نماید. لازم است در اداره کشور به همبستگی پدیده‌های فرهنگی توجه کافی مبذول شود و برنامه‌ریزی بخش‌ها منفک از یکدیگر صورت نگیرد. ارائه نگرشی جامع از فرهنگ از اقدامات بایسته و اولیه شورای عالی است که در پرتو آن امکان ارائه و اجرای یک برنامه‌ریزی دراز مدت فرهنگی میسر می‌شود.

ضعف عمده‌ای که باید با تلخ‌کامی از آن یاد کرد عدم مدیریت کلان فرهنگی کشور، چه در امر برنامه‌ریزی و چه در زمینه اجراست. واقعیت آن است که با تلاش‌های ناهمسو و پراکنده نمی‌توان به مقاومت دراز مدت در برابر تهاجم سازمان یافته دشمن امیدوار بود. از این رو است که می‌گوییم مدیریت کلان فرهنگی و آرایش جبهه خودی در مرحله برنامه‌ریزی و اجرا، عمده‌ترین وظیفه و مسئولیت شورای انقلاب فرهنگی است.

زخم‌های دیرالتیامی که بر پیکر فرهنگی جامعه وارد آمده بهترین گواه فوریت و اولویت پرداختن به این وظیفه است. هر چند برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خط‌مشی‌های بخش فرهنگ را مورد عنایت قرار داده؛ اما این توجه به‌طور مشخص به ابزارهای فرهنگی و حفظ استانداردها و هماهنگی بین دستگاه‌های ذی‌ربط معطوف بوده و در صدد تدوین یک برنامه محتوایی و دراز مدت بر نیامده است.

اگر بخواهیم پیشنهادی علمی ارائه نماییم، باید شورای عالی انقلاب فرهنگی موارد و مؤلفه‌های اصلی

راکه در حل مسائل فرهنگی تأثیرات گسترده دارند تعیین نموده و خط‌مشی، جهت‌گیری و سیاست‌گذاری خود را در این باره مشخص نماید. سپس این سیاست‌های مصوب را با تعیین مهلت، برای برنامه‌ریزی به دستگاه‌های مجری فرهنگی نظیر وزارت ارشاد، وزارت آموزش و پرورش، سازمان صدا و سیما، سازمان تربیت بدنی و ... ارجاع نماید تا برنامه‌های هر دستگاه در اولویت‌ها مشخص شود و سپس در کمیسیون مشترکی از نمایندگان دستگاه‌های فوق جمع‌بندی و به شورازانه گردد. در آخرین مرحله شورابا بررسی این جمع‌بندی‌ها، برناه درازمدت فرهنگی را مصوب نماید.

مؤلفه‌های اصلی که به لحاظ تأثیرات گسترده بر فرهنگ و زندگی اجتماعی دارای اولویت می‌باشند. مواردی از این دست می‌باشد:

اولویت‌های فرهنگی

۱- فرهنگ رعایت قانون و احترام به آن در تمام سطوح جامعه

اجرای قانون و حاکمیت ضوابط می‌تواند راه‌حل بسیاری از معضلات فرهنگی باشد. اگر نقض قانون و پیش بردن کارها از مجاری غیرقانونی افتخار محسوب شود و در جامعه‌ای توصیه و سفارش و توجه به مراتب اجتماعی اشخاص در اجرای قانون امری عادی و معمولی تلقی گردد. آن جامعه به پیچیده‌ترین معضلات فرهنگی دچار خواهد شد.

۲- استقرار فرهنگ وجدان‌کار و اصلاح فرهنگ اداری

ایجاد چنین روحیه اجتماعی آرزویی دور از دسترس نیست بلکه به جامع‌نگری، برنامه‌ریزی، اجرای صحیح و نظارت نیازمند است. می‌توان با اتخاذ تدابیر تشویقی و تنبیهی و اجرای هماهنگ آن به تدریج این روحیه را گسترش داد.

۳- فرهنگ صرفه‌جویی و پرهیز از تجمل‌گرایی

وجود ملت‌هایی که با وجود داشتن اقتصاد توانا، قانع و صرفه‌جو می‌باشند، نتیجه کار فرهنگی هماهنگ و درازمدت بوده است و به آسانی به دست نمی‌آید. یقیناً مبلغین و توصیه‌کنندگان چنین فرهنگی خود در این راه پیش قدم بوده‌اند.

۴- سیاست‌گذاری در قبال پدیده‌های جدید فن‌آوری که بی‌آمدهای فرهنگی دارند

با توجه به سرعت رشد علم و اختراع ابزار نمی‌توان به‌طور مقطعی و جداگانه در قبال هر یک سیاست اتخاذ نمود. از طرفی گسیختگی و برخورد‌های مقطعی می‌تواند نابسامانی‌هایی در رفتار فرهنگی مسئولان پدید آورد و به دلیل فقدان سیاستی از پیش طراحی شده، موضع‌گیری‌های متناقض و ناهماهنگ مسئولان موجب سردرگمی اجتماعی گردد.